

## AUTORIŲ TEISĖS. PROGRAMINĖS ĮRANGOS LICENSIJAVIMAS

Visi Lietuvos suaugusieji vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimta **Visuotinė žmogaus teisių deklaracija**, prie kurios 1991 m. prisijungė Lietuva.

LR Konstitucijoje nurodoma, kad visiems žmonėms turi būti garantuotos vienodos teisės ir laisvės, todėl kiekvienas pilietis turi priimti ir pareigas visuomenei. **Pareiga** - tai teisės normose nustatytas įpareigojimas asmeniui tam tikrus veiksmus ar nuo tokių veiksmų susilaikyti. PAVYZDŽIUI, susilaikyti nuo piratavimo ( programinės įrangos ar duomenų naudojimo neteisėtai juos įsigyjant, kopijuojant, siūlant, platinant, parduodant).

### KŪRINIŲ AUTORIAI IR JŲ TEISĖS

Pagal Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją kiekvienas žmogus turi teisę kurti literatūros, muzikos, meno ir kitus kūrinius, įvairiais būdais juos skleisti ir gauti kitų sukurtus kūrinius.

**Autorius**, sukūręs literatūros, mokslo ir ar meno kūrinį (pvz., knygą, vaizdo filmą, muzikos kūrinį, paveikslą, nuotrauką ir pan.), įgyja **autorius teises**.

Absoliuti dauguma interneto tinklapių ir juose esančios grafinės, teksto, garso, vaizdo ir kitokios informacijos yra saugoma autorių teisių. Pvz., internete rastas ir panaudotas be autorius sutikimo paveikslėlis gali pažeisti paveikslėlio autorius teises. Ir tik autorius turi teisę naudotis savo sukurtu kūrinio ir spręsti, koku būdu kiti jį gali naudotis.

Kompiuterio programas taip pat saugo ir gina įstatymų įtvirtintos autorių teisės. Naudojamas autorių teisių apsaugos ženklas.

**Ženklo sudaro 3 elementai:** apskritime arba lenktiniuose skliaustuose įrašyta raidė C, autorius (pvz., įmonės) vardas ir kūrinio išleidimo metai. PVZ:

©Leidykla TEV, Vilnius. 2009

© Alvida Lozdiene, Ieva Mackevič, 2009

Kiekvieno kūrinio autorius gali reikalauti, kad būtų paisoma jo turtingų ir neturtinių teisių.

#### **Autorius turi tokias turtines teises:**

1. Leisti arba uždrausti atlikti su kūrinio šiuos veiksmus: atgaminti bet kokia forma, išleisti, versti, perdirbti, platinti parduodant, nuomojant, viešai rodyti, viešai skelbti, pvz., publikuoti internete.
2. Gauti autorinį atlyginimą už kiekvieną veiksmą, atliekamą su kūrinio.

Autorius turtinės teisės galioja visą gyvenimą ir dar 70 metų po autorius mirties.

#### **Kūrinio autorius turi šias neturtines teises:**

1. Autorystės, t.y. teisę reikalauti aiškiai nurodyti autorius vardą ant visų išleidžiamų kūrinio egzempliorių.
2. Į autorius vardą, t.t. teisę reikalauti, kad bet koku būdu naudojant kūrinį autorius vardas (slapyvardis) būtų nurodomas arba nebūtų nurodomas.
3. Į kūrinio neliečiamumą, t.y. teisę prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsinosi į kūrinį, galinčio pažeisti autorius garbę ar reputaciją.

Autorius neturtinės teisės saugomos neterminuotai ir neperduodamos kitiems asmenims, net ir tuo atveju, kai turtinės teisės perduodamos kitam asmeniui.

Yra objektų, kurių autorių teisės nesaugo. Laisvai galima naudoti teisės aktus, informacinius pranešimus apie įvykius, oficialius valstybės simbolius (vėliavas, herbus, himnus), liaudies kurtus kūrinius.

### KOMPIUTERIO PROGRAMŲ NAUDOJIMAS

Įsigyjant kompiuterio programą, reikia išsiaiškinti, kokios rūšies ji yra, ir nepažeidinėti jos autorių teisių.

Programų rūšys	Naudotojo teisės	Pavyzdžiai
<b>Viešojo naudojimo</b> (angl. <i>public domain</i> )	Programos autorius sąmoningai atsisako savo autorius teisių ir leidžia visiems ja naudotis nemokamai	Teksto formatavimo kalba TeX, enciklopedija Britannica
<b>Nemokama</b> (angl. <i>freeware</i> )	Programa galima naudotis nemokamai, tačiau ji saugoma autorių teisių: jos negalima pardavinėti ir joje negalima dėti reklamos.	Adobe Acrobat Reader, www.fsf.org
<b>Atviroji</b> (angl. <i>open source</i> )	Programos pirminiai tekstai platinami laisvai ir nemokamai. Kiekvienas naudotojas gali juos taisyti, papildyti ir pan. Programos autorių teisės priklauso ją kuriančiai grupei. Savo darbą įdėjęs asmuo tampa programos bendraautoriumi.	Linux, OpenOffice.org, AbiWord
<b>Laikina nemokama</b> (angl. <i>shareware</i> )	Programai suteikiamas bandomasis laikotarpis ( paprastai 30 dienų), po kurio reikia arba įsigyti programą, arba atsisakyti ja naudotis. Dalį laikinai nemokamų programų galima priskirti prie <b>reklamos</b>	Total Commander, www.sharewareisland.com

	<b>programų.</b> Kol jose yra reklama, jomis galima naudotis nemokamai. Norint atsisakyti reklamos, reikia įsigyti programos licenciją	
<b>Demonstracinė</b> (angl. <i>demoware, trialware</i> )	Programos versija, skirta programos galimybės demonstruoti. Ji paprastai galioja tik tam tikrą laiką (kaip ir laikinai nemokama programa) ar leidžia atlikti ne visas funkcijas (pvz., neturi dokumento įrašymo į laikmeną funkcijos ir pan.) Kai galiojimo terminas pasibaigia, naudotojas turi apsispręsti - nori pirkti programą ar ne.	Žodynas WinLED, Crocodile Physics, Mathematics, Chemistry ir pan.
<b>Komercinė</b> (angl. <i>commercial software</i> )	Programa, už kurios naudojimą imamas mokestis. Parduodama su licencija.	Windows, Microsoft Office, Imagine Logo,

**Licensija** apibrėžia programos naudojimo laiką, teritoriją, kompiuterių, kuriuose gali būti įdiegta programa, skaičių arba programos naudotojų skaičių.

## **AUTORIŲ IR KOMPIUTERIO PROGRAMŲ GAMINTOJŲ TEISIŲ APSAUGA**

Siekdama apginti autorių teises, Lietuva 1996 m. ratifikavo Berno konvenciją Dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. 1999 m. Lietuvoje įsigaliojo Tarptautinė Romos konvencija Dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos, 2000 m. - konvencija Dėl fonogramų gamintojų apsaugos nuo neteisėto jų fonogramų kopijavimo. 1999 m. LR Seimas priėmė **Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą**, kuris gina visų literatūros, mokslo, meno kūrinių, kompiuterio programų ir duomenų bazių autorių teises.

Lietuvoje yra nemažai organizacijų, kurios rūpinasi autorių teisėmis, renka ir paskirsto autorinį atlyginimą už kūrinių panaudojimą, kovoja su intelektinės nuosavybės piratavimu, be to, skleidžia visuomenei informaciją apie kūrinių teisėto naudojimo galimybes. Skirtingų interesų autorių grupėms Lietuvoje atstovauja:

Lietuvos gretutinių teisių asociacija AGATA;

Lietuvos muzikos industrijos asociacija LMIA;

Kino filmų gamintojų ir platintojų asociacija;

Fonogramų gamintojų ir platintojų asociacija FGPA;

Audiovizualinių kūrinių autorių teisių asociacija AVAKA.

2006 m. įsteigta Lietuvos antipiratinė veiklos asociacija ANVA.